

ІСТОРИЧНІ, ПОЛІТИЧНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ УМОВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Початок третього тисячоліття було ознаменовано актуалізацією суспільства знання, головною функцією якого – випереджальний розвиток пізнавальних якостей особистості, модернізація освітніх систем, зростання інтелектуального потенціалу суспільства. Практично всі країни світу активно реалізують концепцію безперервної, протягом життя, освіти, суть якої полягає в залученні якомога більшої кількості осіб до освітнього процесу в різних його формах. В освіті відбувається «зміщення основного акценту із засвоєння об'єму інформації на розвиток самостійного, критично рефлексивного мислення у навчанні й вирішенні задач, навичок роботи з інформацією» [2, с.24].

Для оптимізації процесів модернізації освіти в Україні виникає необхідність вивчення освітніх процесів у зарубіжних країнах. Подібний діалог культур дає можливість уникнути замкнутості національної системи освіти, а також на основі порівняльного аналізу педагогічного досвіду, накопиченого в різних країнах, постійно вдосконалювати й теорію, й практичну реалізацію навчання та виховання. Державна політика України в галузі освіти після 1991 року здійснювалася в напрямку реформування законодавчої бази, системи управління й фінансування освіти в контексті завдання якісного перетворення системи освіти, яке є одним із основних елементів суверенітету держави, його реальної політичної та економічної незалежності. В зв'язку з цим розвиток системи освіти безпосередньо пов'язувався з проблемами розвитку суспільства та змінами ідеологічних, соціальних і економічних орієнтирів, які активізували пошук нової парадигми освіти, заснованої на принципі самоцінності людини, здатної до саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти протягом усього життя.

Український філософ В. Кремень зазначає, що предметом діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу, а також усіх тих, хто так або інакше інтегрований у його простір, є не триада – знання, вміння й навички, а культурні потреби й творчі здібності. Зокрема, «потреба в своїх знаннях, а не у завчених чужих, і здатність не так засвоювати відпрацьовані іншими вміння й навички, як творчо перетворювати умови їхнього набуття» [1, с.5].

У контексті аналізу стану сучасної української освіти слід зазначити, що для розуміння особливостей подібного аналізу необхідно враховувати історичні, політичні та соціокультурні умови, в яких розвивається система освіти, визначивши при цьому ключові пункти аргументації, серед яких:

1. Розвиток сучасного суспільства з його тенденцією до глобалізації неможливий без всебічної та докорінної модернізації, яка вимагає пошуку нових підходів до аналізу соціальних явищ. Безсумнівно, це стосується і системи освіти, яка довгий час була штучно позбавлена активних контрвпливів, деградувала і в логічному, і в фактологічному, і, напевно, головне – в філософському плані; як результат – практичне безсилля системи освіти в умовах загроз і викликів сучасності.

2. Модернізація системи освіти в країнах колишнього СРСР, зокрема в Україні, що несе в собі наукові, організаційні та інституційні компоненти, вже відбувається (з різним ступенем інтенсивності) в країнах не тільки високорозвинених (технологічно, економічно, соціально), з багатими демократичними традиціями, але й в таких, які зазвичай називаються «постсоціалістичними».

3. Модернізаційні процеси в Україні в сфері освіти здійснюються в межах суспільства, яке в сучасних умовах ще має потужний комплекс рудиментів радянського минулого; часів, коли всі незалежні від держави інститути громадянського суспільства були або знищені, або реорганізовані відповідно до генеральної лінії правлячої партії.

4. Наука і знання в ХХІ столітті поступово, але неухильно втрачають монопольну роль імпліцитних форм пізнання людством навколишнього світу, а традиційні освітні моделі вже не здатні продуктивно реагувати на імпульси сучасного суспільного розвитку.

5. Те загальне, що існує між Заходом і Сходом у плані реконструкції системи освіти, зводиться в підсумку до проблем цінностей ліберальних ідей в посткапіталістичну епоху; під останньою, як правило, розуміються, по-перше, трансформації, що відбуваються в країнах капіталізму під впливом технологічної та інформаційної революцій, по-друге, особливості інтеграції вчорашніх країн соціалізму в цивілізацію західного зразка.

6. Загальна тенденція розвитку сучасної системи освіти полягає в тому, що від пошуків єдиного вірного уявлення про світ, актуальним є перехід до визнання множинності світу, діалогу й взаєморозуміння представників різних поглядів; відмова від єдиної моделі культурної, освіченої людини, визнання плюралістичності форм освіти, надання людині права вибору культурного, громадського і взагалі світоглядного зразка.

7. В умовах сучасного соціуму поступово формується розуміння того, що освіта – це не тільки трансмісія певної суми знань від покоління нинішнього до наступного, інструмент вдосконалення адаптаційного механізму людини до мінливих умов навколишнього середовища, й не тільки засіб соціалізації, але і система сприяння розвитку вільної, самостійної, відповідальної особистості, завдяки якій встановлюється внутрішня рівновага суспільства.

8. Стабільність суспільства неможлива без стійкого розвитку самої системи освіти, без конкретних пунктів відповідності змісту освітнього процесу вимогам сучасності й найближчого майбутнього, оскільки воно нерозривно пов'язане з проблемами формування не тільки окремої особистості, а й людської спільноти.

9. Переорієнтація сучасної вітчизняної освіти на формування критичного мислення свідчить про переорієнтацію з класичної до посткласичної парадигми освіти, яка концентрує увагу на культивуванні мудрості та її застосуванні в практиці повсякденного життя.

У даний час перед українським суспільством стоїть завдання побудови конкурентоспроможної системи освіти, що відповідає сучасним перетворенням в усіх сферах економіки та суспільного життя. Ефективність модернізації української системи освіти в значній мірі буде залежати від того, наскільки послідовно й виважено держава звільниться від радянських атавізмів і звернеться до позитивного світового досвіду в освітній сфері. Стратегічним завданням державної політики на сучасному етапі є побудова ефективного суспільства, заснованого на інтелектуальному й духовно-моральному потенціалі нації. Прийшов час усвідомити, що майбутнє України залежить не тільки від рівня технічного прогресу та економічного зростання, воно все більше визначається роллю особистості, готової вирішувати ключові соціально-економічні проблеми на благо і в ім'я людини.

Список використаних джерел

1. Кремень В. Постулати філософсько-освітньої діяльності / В. Кремень // Рідна школа. – 2013. – № 1-2. – С. 3-7.
2. Фрейре П. Формування критичної свідомості / П. Фрейре; [пер. з англ. О. Дем'янчук]. – К.: Юніверс, 2003. – 176 с.